

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA

FACULTATEA DE DREPT

TEZĂ DE DOCTORAT

**PROTECȚIA PRODUSULUI DE CONCEPȚIE ȘI A
FĂTULUI PRIN MIJLOACE DE DREPT PENAL**

- Rezumat -

COORDONATOR:

Prof. univ. dr. PAȘCA VIOREL

DOCTORAND:

LUCAN MARIA CASANDRA

TIMIȘOARA

2020

CUPRINS

INTRODUCERE	8
TITLUL I. DREPTUL LA VIAȚĂ	23
CAPITOLUL I. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND DREPTUL LA VIAȚĂ	23
1.1. VIAȚA ȘI DREPTUL LA VIAȚĂ.....	23
1.2. DREPTUL LA VIAȚĂ - UN CONCEPT JURIDIC	30
1.3. PROTECȚIA DREPTULUI LA VIAȚĂ ÎN TRATATELE ȘI CONVENȚIILE INTERNAȚIONALE RATIFICATE DE CĂTRE ROMÂNIA.....	35
1.3.1. DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI.....	35
1.3.2. PACTULUI INTERNAȚIONAL CU PRIVIRE LA DREPTURILE CIVILE ȘI POLITICE	37
1.3.3. CONVENȚIA EUROPEANĂ PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE	40
1.3.4. CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE	44
CAPITOLUL II. FRONTIERELE DREPTULUI LA VIAȚĂ	47
2.1. ÎNCEPUTUL VIEȚII. DREPTUL LA VIAȚĂ ÎNAINTE DE NAȘTERE	47
2.1.1. ASPECTE INTRODUCITIVE	47
2.1.2. JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN MATERIA DREPTULUI LA VIAȚĂ ÎNAINTE DE NAȘTERE	49
2.1.3. DREPTUL LA VIAȚĂ ÎNAINTE DE NAȘTERE ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ ROMÂNEASCĂ.....	58
2.1.4. RELAȚIA DINTRE DREPTUL LA VIAȚĂ AL FIINȚEI UMANE NENĂSCUTE ȘI DREPTUL LA VIAȚĂ (PRIVATĂ) AL FEMEII ÎNSĂRCINATE	63
2.2. SFÂRȘITUL VIEȚII. DREPTUL DE A MURI ÎN DEMNITATE	66
2.2.1. NOȚIUNI GENERALE.....	66
2.2.2. JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN MATERIA DREPTULUI DE A MURI.....	71
2.2.3. EUTANASIA ȘI SINUCIDEREA ASISTATĂ MEDICAL ÎN LEGISLAȚIILE STATELOR EUROPENE	76
2.2.4. DREPTUL DE A MURI. FICȚIUNE SAU REALITATE?	81
CAPITOLUL III. AVORTUL - ÎNTRE DREPTUL FEMEII DE A DISPUNE DE PROPRIUL CORP ȘI DREPTUL LA VIAȚĂ AL FIINȚEI UMANE NENĂSCUTE	83
3.1. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND AVORTUL	83
3.2. TIPURI DE LEGI ȘI POLITICI NAȚIONALE PRIVIND AVORTUL.....	89
3.2.1. IRLANDA.....	89
3.2.2. FINLANDA	98

3.2.3. BELGIA.....	100
3.2.4. FRANȚA.....	103
3.2.5. POLONIA.....	106
3.2.6. ROMÂNIA.....	110
3.3. DREPTUL LA AVORT - UN DREPT AL FEMEII?	124
3.4. NOI AMENINȚĂRI LA ADRESA VIEȚII PRENATALE.....	131
3.4.1. AVORTUL SELECTIV.....	131
3.4.2. AVORTUL EUGENIC.....	133

TITLUL II. PROTECȚIA PRODUSULUI DE CONCEPȚIE ȘI A FĂTULUI.....140

CAPITOLUL I. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND PRODUSUL DE CONCEPȚIE ȘI FĂTUL

1.1. NOȚIUNI ELEMENTARE PRIVIND BIOLOGIA DEZVOLTĂRII UMANE	140
1.2. STATUTUL PRODUSULUI DE CONCEPȚIE ȘI AL FĂTULUI.....	145
1.2.1. POZIȚII MORALE CONTEMPORANE PRIVIND STATUTUL PRODUSULUI DE CONCEPȚIE ȘI PROTECȚIA ACESTUIA	146
1.2.2. POTENȚIALITATEA ȘI PERSONALITATEA FIINȚEI UMANE NENĂSCUTE...	150
1.2.3. TEORII FILOZOFICE PRIVIND ÎNCEPUTUL VIEȚII ȘI STATUTUL DE PERSOANĂ... ..	154
1.3. <i>PERSONA</i>	156
1.4. <i>RES</i>	160
1.5. ALT TIP DE ENTITATE	167

CAPITOLUL II. PROTECȚIA LEGALĂ A PRODUSULUI DE CONCEPȚIE ȘI A FĂTULUI.....170

2.1. CONSIDERAȚII GENERALE	170
2.2. STATUTUL LEGAL AL PRODUSULUI DE CONCEPȚIE ȘI AL FĂTULUI.....	177
2.2.1. NIVELURI DE PROTECȚIE LEGALĂ.....	182
2.3. PROTECȚIA LEGALĂ A VIEȚII PRENATALE ÎN CONCEPȚIA TRATATELOR ȘI CONVENȚIILOR INTERNAȚIONALE RATIFICATE DE CĂTRE ROMÂNIA.....	185
2.3.1. DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI.....	185
2.3.2. PACTUL INTERNAȚIONAL CU PRIVIRE LA DREPTURILE CIVILE ȘI POLITICE.....	187
2.3.3. CONVENȚIA EUROPEANĂ PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE	188
2.3.4. CONVENȚIA CU PRIVIRE LA DREPTURILE COPILULUI	192
2.3.5. CONVENȚIA DE LA OVIEDO ȘI ALTE DOCUMENTE RELEVANTE DE PROTECȚIE A VIEȚII PRENATALE	195
2.4. REPRODUCEREA UMANĂ ASISTATĂ MEDICAL ÎN REGLEMENTAREA LEGISLAȚIEI ROMÂNEȘTI.....	203
2.5. TRAFICUL DE OVULE ȘI EMBRIONI UMANI.....	214

TITLUL III. AGRESIUNI ASUPRA FĂTULUI	219
CAPITOLUL I. ÎNTRERUPEREA CURSULUI SARCINII.....	219
1.1. NOȚIUNE. PRECEDENT LEGISLATIV	219
1.2. OBIECTUL INFRAȚIUNII.....	223
1.2.1. OBIECTUL JURIDIC	223
1.2.2. OBIECTUL MATERIAL	229
1.3. SUBIEȚII INFRAȚIUNII	230
1.3.1. SUBIECTUL ACTIV	230
1.3.2. SUBIECTUL PASIV	232
1.4. SITUAȚIA PREMISĂ.....	235
1.5. LATURA OBIECTIVĂ.....	237
1.5.1. ELEMENT MATERIAL	237
1.5.2. URMAREA IMEDIATĂ.....	243
1.5.3. LEGĂTURA DE CAUZALITATE	244
1.6. LATURA SUBIECTIVĂ.....	245
1.7. VARIANTE AGRAVATE	246
1.7.1. ÎNTRERUPEREA CURSULUI SARCINII, SĂVÂRȘITĂ ÎN ORICE CONDIȚII, FĂRĂ CONSIMȚĂMÂNTUL FEMEII ÎNSĂRCINATE.....	246
1.7.2. ÎNTRERUPEREA CURSULUI SARCINII SĂVÂRȘITĂ ÎN CONDIȚIILE FORMEI TIP SAU A PRIMEI AGRAVANTE, DACĂ PRIN ACEASTA S-A CAUZAT FEMEII ÎNSĂRCINATE O VĂTĂMARE CORPORALĂ	248
1.7.3. ÎNTRERUPEREA CURSULUI SARCINII SĂVÂRȘITĂ ÎN CONDIȚIILE FORMEI TIP SAU A PRIMEI AGRAVANTE, DACĂ PRIN ACEASTA S-A CAUZAT MOARTEA FEMEII ÎNSĂRCINATE.....	249
1.8. FORMELE INFRAȚIUNII.....	253
1.9. ASPECTE PROCESUALE. REGIMUL SANȚIONATOR	254
1.10. CAUZE JUSTIFICATIVE SPECIALE.....	256
1.11. CAUZA DE NEPEDEPSIRE SPECIALĂ	258
CAPITOLUL II. VĂTĂMAREA FĂTULUI	261
2.1. NOȚIUNE.....	261
2.2. OBIECTUL INFRAȚIUNII.....	267
2.2.1. OBIECTUL JURIDIC	267
2.2.2. OBIECTUL MATERIAL	270
2.3. SUBIEȚII INFRAȚIUNII	272
2.3.1. SUBIECTUL ACTIV	272
2.3.2. SUBIECTUL PASIV	274
2.4. SITUAȚIA PREMISĂ. TIMPUL SĂVÂRȘIRII INFRAȚIUNII.....	278
2.5. LATURA OBIECTIVĂ.....	281
2.5.1. VĂTĂMAREA FĂTULUI, ÎN TIMPUL NAȘTERII, CARE A ÎMPIEDICAT INSTALAREA VIEȚII EXTRAUTERINE	281

2.5.2. VĂTĂMAREA FĂTULUI, ÎN TIMPUL NAȘTERII, CARE A CAUZAT ULTERIOR COPILULUI O VĂTĂMARE CORPORALĂ SAU CARE A AVUT CA URMARE MOARTEA COPILULUI	283
2.5.3. VĂTĂMAREA FĂTULUI SĂVÂRȘITĂ, ÎN TIMPUL NAȘTERII, DE CĂTRE MAMA AFLATĂ ÎN STARE DE TULBURARE PSIHICĂ	286
2.5.4. VĂTĂMAREA FĂTULUI, ÎN TIMPUL SARCINII, PRIN CARE S-A CAUZAT ULTERIOR COPILULUI O VĂTĂMARE CORPORALĂ SAU CARE A AVUT CA URMARE MOARTEA COPILULUI.....	288
2.5.5. VĂTĂMAREA DIN CULPĂ A FĂTULUI SĂVÂRȘITĂ FIE ÎN TIMPUL SARCINII, FIE ÎN TIMPUL NAȘTERII	294
2.6. LATURA SUBIECTIVĂ.....	299
2.7. FORMELE INFRAȚIUNII.....	301
2.8. ASPECTE PROCESUALE. REGIMUL SANȚIONATOR	302
2.9. CAUZA JUSTIFICATIVĂ SPECIALĂ.....	305
2.10. CAUZA DE NEPEDEPSIRE SPECIALĂ	308
CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE <i>LEGE FERENDA</i>.....	310
BIBLIOGRAFIE	333

Tema de cercetare abordată - „*Protecția produsului de concepție și a fătului prin mijloace de drept penal*” - a devenit una de maximă actualitate pentru sfera juridică românească odată cu intrarea în vigoare a actualului Cod penal în anul 2014. La nivel internațional, tema prezintă un deosebit interes juridic și social, îndeosebi prin prisma faptului că varii state au ales forme de reglementare diferite, în funcție de cultura și sistemele juridice proprii. Cercetarea de față urmărește să dezvolte multitudinea de cauze ce determină necesitatea unei anumite forme de protecție.

Având în vedere tema aleasă pentru cercetare, am considerat oportun să structurăm lucrarea pe trei titluri, fiecare având în componență mai multe capitole, precedate de o introducere, iar la final am dedicat o secțiune distinctă concluziilor și propunerilor de *lege ferenda*.

Titlul I intitulat în mod generic „Dreptul la viață” are în componență trei capitole, fiecare putând fi rezumat după cum urmează:

Capitolul I denumit „Considerații generale privind dreptul la viață” prezintă o analiză de ansamblu asupra conceptelor de „viață” și de „drept la viață”. Cu privire la aceste două concepte am arătat că literatura de specialitate nu furnizează o viziune unanimă; de altfel, nu există un consens nici măcar cu privire la definiția noțiunii de „viață”, motiv pentru care conceptul de „viață umană” este unul dintre punctele centrale ale dezbaterilor în materie de drept, filozofie, știință, religie.

Totodată, am dezbătut asupra faptului că documentele internaționale de protecție a drepturilor omului, precum și organele judiciare ale acestora tratează chestiunile anterior menționate într-un mod evaziv, lăsând în sarcina statelor semnatare stabilirea limitelor dreptului la viață și implicit a titularilor unui astfel de drept. Având în vedere că nu am putut identifica o definiție exactă a dreptului la viață în instrumentele internaționale în materie, am concluzionat că dreptul la viață reprezintă un atribut fundamental al persoanei, ce trebuie ocrotit prin norme interne și internaționale.

La finalul acestui capitol, au fost examinate tratatele și convențiile internaționale ratificate de către România în scopul determinării efectivității protecției dreptului la viață. Această analiză cuprinde Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene ale căror articole referitoare la dreptul la viață au fost comparate, totodată fiind integrate părți explicative extrase din jurisprudența instanțelor îndrituite de a judeca modul de aplicare a dispozițiilor legale în materie de drepturi ale omului.

Capitolul al II-lea intitulat „Frontierele dreptului la viață” aduce în prim plan controversatele subiecte privind „începutul vieții” și „sfârșitul vieții”, precum și relația dintre dreptul la viață al ființei umane nenăscute și dreptul la viață (privată) al femeii însărcinate.

În prima parte a capitolului reamintim faptul că, în prezent, literatura de specialitate nu furnizează o definiție științifică general acceptată care să ne lămurească când începe de fapt viața (de la naștere sau de la concepție). Majoritatea instrumentelor regionale și internaționale în materie – cu excepția Convenției Americane a Drepturilor Omului care prevede în mod explicit un drept la viață încă de la concepție, incluzând astfel și ființa umană nenăscută în sfera titularilor unui asemenea drept – fac referire la un drept care protejează în mod cert ființa umană născută, însă nu și ființa umană aflată *in utero*. Referitor la aplicabilitatea Articolul 2 privind dreptul la viață din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și în cazul ființei umane nenăscute, am precizat că atât C.E.D.O. (în prezent), cât și Comisia Europeană (în trecut) au evitat să tranșeze problema, însă nici nu au exclus întru totul viața prenatală din domeniul de aplicare al Convenției Europene, recunoscându-i nenăscutului apartenența la specia umană și declarându-l astfel, în mod oficial, ființă umană.

Având în vedere că momentul de debut al vieții a fost analizat de către organele juridice ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale în jurisprudența privind avortul și dreptul la viață înainte de naștere, în continuare, am examinat cele mai relevante decizii în domeniu, tocmai pentru a identifica abordarea diverselor entități europene (Comisia Europeană și C.E.D.O.) cu privire la problema momentului de debut al vieții și implicit, a aplicabilității Articolului 2 privind dreptul la viață din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și în cazul ființei umane nenăscute.

S-a dezbătut, de asemenea, pe tema existenței unui drept la viață înainte de naștere în legislația penală românească, arătându-se că fătul a fost introdus în sfera de protecție a legii penale prin incriminarea în actualul Codul penal a „Agresiunilor asupra fătului”, chiar dacă, acestuia i se acordă doar o protecție subsidiară celei oferite femeii însărcinate. În ceea ce privește situația juridică a produsului de concepție uman aflat în primele opt săptămâni de sarcină, aceasta nu este reglementată în legislația românească. Așadar, nici la nivel național, momentul de început al dreptului la viață al unei ființe umane nu este clar marcat.

În final, am abordat subiectul privind „sfârșitul vieții”, ce impune o dezbatere asupra controversatului „drept de a muri” (în demnitate). Intenția noastră a fost de a oferi câteva răspunsuri cu referire la existența acestui „drept de a muri” în fapt și la felul în care este perceput de către diferite state, printre care și România, și diverse entități cu caracter juridic. Sunt trecute în revistă varii state ale lumii care rezidă de o parte sau alta a baricadei în ceea ce privește legalitatea eutanasiei și a sinuciderii asistate medical - considerate cele două ipostaze ale dreptului în cauză.

Capitolul al III-lea, cu titlul „Avortul – între dreptul femeii de a dispune de propriul corp și dreptul la viață al ființei umane nenăscute”, pune în discuție problema avortului, care este una de actualitate la nivel global.

În timp ce unele societăți refuză cu stoicism legalizarea acestuia, în Europa, toate țările - mai puțin Andorra, Malta și San Marino - și-au modificat legislațiile astfel încât avortul să fie posibil. Această secțiune reprezintă un studiu de caz extins asupra unor țări europene, prin intermediul căruia am încercat să identificăm similitudinile și diferențele dintre legile actuale ce permit avortul. Pentru a obține o perspectivă regională, principalele state selectate spre analiză sunt Irlanda, Finlanda, Belgia, Franța, Polonia și România, făcându-se totodată trimiteri și la alte state europene ce au viziuni similare în materie de avort cu unul sau mai multe dintre țările anterior amintite.

S-a observat că fiecare stat are o traiectorie proprie și că în Europa de Vest, discuția despre avort este una tributară unui subiect mai larg: cel referitor la binele colectiv. Dacă până nu demult Irlanda impunea cele mai mari restricții, avortul fiind posibil numai în situații excepționale în care continuarea sarcinii ar fi supus sănătatea femeii însărcinate la riscuri substanțiale, statul și-a modificat drastic legislația, aliniind-o la cerințele forurilor internaționale specializate în domeniul protecției drepturilor omului. Polonia și Finlanda, au în continuare legi restrictive, permițându-se avortul pentru protejarea sănătății mamei, în caz de viol sau dacă au fost identificate malformații ale fătului. În toate țările, avortul la cerere implică o limită temporală, în general, de 12 săptămâni de la declanșarea sarcinii, ulterior intervenind restricții. Conchidem că nu există o legislație europeană universală care să trateze problema avortului.

Pornind de la acceptarea unanimă că avortul este o problemă a drepturilor omului, discuția se reduce de multe ori la existența sau inexistența unui drept la avort și implicit, la apartenența avortului în categoria drepturilor omului. Până în prezent, instrumentele naționale și internaționale în domeniu nu au exclus ființa nenăscută din sfera lor de protecție. În această secțiune a capitolului, instrumentul nostru de referință este Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, care recunoaște viața ca un drept primar.

Ambiguitatea cu care C.E.D.O. a tratat problema avortului se datorează tocmai puterii sale de interpretare limitate: nu poate crea alte drepturi ale omului care nu se regăsesc în Convenția Europeană. Totuși, C.E.D.O. nu poate obliga statele membre ale U.E. să legalizeze sau să liberalizeze avorturile, nici să le sancționeze pe cele care au făcut deja un asemenea pas. Concluzia noastră a fost că, a considera avortul un drept al omului ar însemna că, de fapt, instrumentele de protecție a drepturilor omului nu protejează ființa umană în sine, ci protejează voința autonomă a acesteia, ceea ce este fals.

În final, am analizat dintr-o perspectivă juridică noile amenințări la adresa vieții prenatale: avortul selectiv și avortul eugenic.

Titlul II denumit „Protecția produsului de concepție și a fătului” are în componență două capitole, fiecare putând fi rezumat după cum urmează:

Capitolul I, „Considerații generale privind produsul de concepție și fătul”, debutează cu prezentarea unor noțiuni elementare privind biologia dezvoltării umane, cu scopul de a demonstra, din punct de vedere științific, apartenența ființei umane nenăscute la specia umană, încă de la fertilizare (concepție). Așadar, s-a demonstrat că produsul de concepție, indiferent de etapa dezvoltării umane în care s-ar afla, este o ființă umană în adevăratul sens al cuvântului.

În continuare, am dezbătut statutul ființei umane nenăscute, deoarece stabilirea cu exactitate a acestuia, indiferent în ce etapă a dezvoltării s-ar afla nenăscutul, este esențială în rezolvarea disputei etice privind protecția cuvenită acestuia. De-a lungul timpului, incertitudinea din jurul acestui subiect a dat naștere unor supoziții atât cu privire la momentul de început al unei protecții corespunzătoare, cât și cu privire la gradul acesteia. Astfel, s-au format diferite poziții morale cu privire la statutul ființei nenăscute, principalele fiind dezbătute în cuprinsul tezei de doctorat.

În vederea identificării statutului ființei umane nenăscute, s-a realizat o analiză a categoriilor în care aceasta a fost integrată de-a lungul timpului. Prima categorie este cea a persoanelor, unde are statutul de *persona* și beneficiază automat de toate drepturile ce derivă din acest statut. A doua categorie ar fi cea de *res*, unde este tratată ca un bun, putând face obiectul unui drept patrimonial, iar cel mai des al unui drept de proprietate, fiind astfel lipsită de protecția specifică ființelor umane. O categorie de compromis ar fi cea a persoanelor potențiale, unde nenăscutul nu are statutul de persoană văzută ca un veritabil titular de drepturi, însă necesită totuși o oarecare protecție ce derivă din potențialitatea sa de a deveni o persoană în momentul nașterii. În a patra categorie, cea a materialelor biologice – celule, țesuturi sau organe, ființa nenăscută este văzută doar ca o aglomerare de celule, având un statut moral identic cu cel al celulelor fără viață proprie și o protecție legală limitată.

Capitolul II, cu titlul „Protecția legală a produsului de concepție și a fătului”, tratează „statutul legal al produsului de concepție uman și al fătului” și totodată, prezintă o examinare a modului în care principalele documente internaționale în domeniu, ratificate de către România, oferă protecție legală vieții prenatale. În final, am abordat un alt subiect de interes pentru cercetarea de față: reproducerea umană asistată medical.

Diferențele pozițiilor privitoare la statutul ființei umane nenăscute influențează nivelul de protecție legală corespunzător acestuia, ce variază de la o protecție absolută, la una foarte slabă sau chiar inexistentă. În prima parte a acestei secțiuni se insistă pe necesitatea elaborării unei definiții

clare a noțiunii de „embrion”, lucru care ar ajuta la stabilirea statutului său legal și ar duce totodată, la includerea sa într-o categorie juridică și, pe șir al consecințelor, la o creștere a șanselor sale la o protecție legală corespunzătoare.

Se prezintă, de asemenea, definiția dată conceptului de „embrion uman” de către C.J.U.E. în cauza *Briistle contra Greenpeace eV*, care, însă, nu are valoarea unei definiții clare și precise cu o aplicabilitate generală, având în vedere că instanța europeană s-a limitat la o interpretare juridică a dispozițiilor relevante ale Directivei 98/44/CE privind protecția juridică a invențiilor biotehnologice. Concluzia este că, statutul legal al produsului de concepție este în continuare un subiect controversat.

S-a arătat faptul că, tratatele și convențiile internaționale care au făcut obiectul cercetării în această parte a tezei de doctorat - Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional, Convenția Europeană, Convenția cu privire la Drepturile Copilului, Convenția de la Oviedo și alte documente relevante de protecție a vieții prenatale - reliefează o viziune comună, dar nu identică, cu privire la protecția legală a ființei nenăscute; chiar dacă în cuprinsul acestora nu se regăsesc dispoziții exprese cu privire la momentul de debut al dreptului la viață, nenăscutul nu pare să fie exclus din raza lor de protecție.

Problematica reproducerii umane asistate medical a fost abordată în ideea semnalării importanței reglementării legale a acestui tip distinct de proces pentru protecția produsului de concepție, fără a se urmări acoperirea aspectelor asociate subiectului ce nu țin de sfera juridicului. S-a pus accent pe analiza surogației (gestația pentru altul), deoarece este o tehnică de reproducere umană tot mai des utilizată atât în România, cât și în străinătate, însă deseori nereglementată corespunzător.

Per ansamblu, ne-am propus să prezentăm viziunea țării noastre în domeniu, indicând în acest sens și normele legale interne (civile, penale, cele din legile speciale), precum și cele deontologice ale medicilor după care specialiștii în materia reproducerii umane asistate medical trebuie să se ghideze momentan. România este unul dintre acele state care, chiar dacă a semnat și ratificat Convenția de la Oviedo, nu a reușit încă să adopte o lege în domeniu. Acesta este motivul pentru care, propunem de *lege ferenda* elaborarea și adoptarea unei legislații corespunzătoare privitoare la crearea și utilizarea de embrioni, precum și la multiplele aspecte ce țin de utilizarea obișnuită a tehnicilor de fertilizare și posibilele consecințe ale acestora.

Nici la capitolul legislație în domeniul reproducerii umane asistate medical România nu excelează, deoarece nici până în prezent, nu s-a elaborat ori adoptat o lege specială concret aplicabilă, care să răspundă nevoilor societății în domeniul reproducerii umane asistate medical.

În textul Titlului VI al Legii nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății sunt prevăzute activitățile de prelevare și transplant de organe, țesuturi și celule de origine umană în scop terapeutic, însă nu există nicio mențiune directă referitor la produsul de concepție (zigot sau embrion). Așadar, atâta timp cât norma legală menționată nu face vreo referire expresă la produsul de concepție, prevederile sale, inclusiv cele care sancționează acele fapte comise ca urmare a efectuării prelevării sau transplantului, nu sunt aplicabile produsului de concepție uman.

În opinia noastră, produsul de concepție nu poate face parte nici din categoria celulelor, nici din cea a țesuturilor și cu atât mai puțin din cea a organelor, deoarece în ansamblul său este o viață. Referitor la subiect, concluzionăm că actul normativ în cauză nu poate fi considerat un temei legal pentru protecția produsului de concepție uman. Nici prevederile din actualul Cod civil care acordă drepturi inerente ființei umane nu oferă protecție legală produsului de concepție uman, deoarece nu indică sancțiuni în cazul încălcării lor și nici nu fac trimitere la vreo normă penală de incriminare.

Legiuitorul român trebuie să elaboreze dispoziții care să împiedice ca produsul de concepție uman să fie considerat un bun ce poate fi produs, traficant, comercializat, donat, congelat sau distrus. Produsul de concepție uman este o ființă umană în adevăratul sens al cuvântului, iar abuzurile care se fac în acest domeniu, afectează chiar persoana în devenire.

Având în vedere cele menționate anterior, propunem *de lege ferenda* elaborarea unei legislații corespunzătoare referitoare la crearea și utilizarea embrionilor, precum și la diversele aspecte ale utilizării obișnuite ale tehnicilor de reproducere umană asistată medical și consecințele acestora, ținându-se cont de anumite principii esențiale atât pentru protecția produsului de concepție uman, cât și pentru cea a viitoarei persoane.

Totodată, până la elaborarea unei legi speciale care să reglementeze domeniul reproducerii umane asistate medical, propunem *de lege ferenda* completarea instrumentelor legale deja existente precum Codul penal în vigoare sau Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, în sensul introducerii unor norme penale de incriminare a unor activități ce presupun crearea și utilizarea produsului de concepție uman (zigot, embrion) într-un mod necorespunzător, ce intră în conflict cu regulile internaționale prevăzute de diversele instrumente în domeniu indicate în teza de doctorat.

În aceeași ordine de idei, abordând în ultima secțiune a acestui capitol subiectul „traficul de ovule și embrioni umani” am arătat că, în lipsa unei legislații corespunzătoare în domeniul R.U.A.M., autoritățile din țara noastră nu pot să prevină și să combată traficul de ovule și embrioni umani într-un mod corespunzător. Chiar dacă Legea nr. 95/2006 conține dispoziții cu privire la activitățile de prelevare și transplant de celule, țesuturi și organe de origine umană, aceasta nu face

nicio referire la produsul de concepție uman (zigot, embrion), iar acesta nu poate fi încadrat în categoria componentelor corpului uman, fiind în sine o ființă umană.

Titlul III denumit „Agresiuni asupra fătului” are în componență două capitole, fiecare putând fi rezumat după cum urmează:

Capitolul I intitulat „Înteruperea cursului sarcinii” prezintă o analiză juridică detaliată a infracțiunii de „Înterupere a cursului sarcinii” prevăzută la art. 201 din Codul penal actual.

Pornind de la faptul că, în România, anterior numita infracțiune a fost, de-a lungul timpului, reglementată în mod diferit, suferind modificări majore, în principal, în funcție de politica penală a statului de la momentul respectiv, ne-am propus ca în această parte a lucrării să o analizăm din punct de vedere juridic, fiind integrate părți explicative extrase din jurisprudența instanțelor de judecată din România. S-au semnalat, acolo unde se impunea, asemănările și deosebirile raportat la precedentul legislativ al infracțiunii în cauză și anume, infracțiunea de „Provocare ilegală a avortului” din vechiul Cod penal și au fost formulate propuneri de *lege ferenda*.

Denumirea marginală actuală a infracțiunii diferă de cea din vechiul Cod penal, chestiune care a făcut obiectul unor dezbateri în doctrină. În ceea ce ne privește, atât necesitatea asigurării respectării principiului legalității incriminării, cât și caracterul legii penale, care este de strictă interpretare, ne duc la concluzia că actuala denumire este incompletă. Aceasta trebuie schimbată astfel încât să includă și sintagma „în mod ilegal” - Înteruperea cursului sarcinii în mod ilegal - ori adjectivul „ilegală” - Înteruperea ilegală a cursului sarcinii, tocmai pentru a fi prevăzut în mod expres caracterul ilicit al întreruperii de sarcină, sens în care facem și o propunere de *lege ferenda*.

Opinăm că, obiectul juridic principal al infracțiunii de „Înterupere a cursului sarcinii” este circumscris relațiilor sociale privitoare la întreruperea cursului sarcinii cu respectarea vieții, sănătății, integrității fizice și psihice a femeii însărcinate, precum și celor referitoare la autonomia decizională a acesteia, dacă duce sarcina până la termen sau nu.

În plan secund, considerăm că se dorește a fi ocrotită dezvoltarea intrauterină normală a fătului, privit ca o viață în devenire, și în consecință, viața, sănătatea și integritatea corporală a viitorului copil.

Noi apreciem că, prin inserarea în Codul penal actual a acestei infracțiuni într-un capitol distinct intitulat „Agresiuni asupra fătului”, legiuitorul a dorit să evidențieze că, în afară de femeia însărcinată, și fătul beneficiază de protecția legii penale, însă, doar pe plan secund. De altfel, este cât se poate de clar că nu se poate vorbi despre ocrotirea, în principal, a nenăscutului, atâta timp cât avortul este permis până inclusiv la paisprezece săptămâni de sarcină .

Potrivit viziunii noastre de ansamblu, legiuitorul penal a urmărit ocrotirea dezvoltării intrauterine normale a fătului, considerându-l o viață în devenire, fără a urmări, cel puțin nu în mod

direct, protejarea dreptului la viață al fătului privit în mod independent; legislația penală românească arată că, în general, drepturile recunoscute fătului și drepturile recunoscute femeii însărcinate sunt legate în mod inextricabil.

În ceea ce privește obiectul material, acesta este unul mixt, fiind reprezentat, în opinia noastră, atât de corpul femeii însărcinate, cât și de cel al produsului de concepție (până în săptămâna a opta de sarcină) ori de cel al fătului (începând cu săptămâna nouă de sarcină), asupra cărora se exercită acțiunea prevăzută în norma penală și asta pentru că, chiar dacă femeia însărcinată nu suferă vreo vătămare, pentru întreruperea cursului unei sarcini, manoperele abortive se exercită atât asupra corpului femeii, cât și asupra corpului produsului de concepție/fătului.

Subiect activ al infracțiunii de „Întrerupere a cursului sarcinii” poate să fie orice persoană care nu are calitatea de medic, dar și o persoană care are această calitate, dar care are o altă specialitate decât cea cerută în textul incriminator sau chiar medicul de specialitate obstetrică-ginecologie atunci când avortul se realizează în alte condiții decât cele prevăzute în textul legal.

Subiect pasiv principal este femeia însărcinată, iar subiect pasiv secundar este fătul, a cărui dezvoltare normală intrauterină a fost sistată în urma manoperelor abortive. Subliniem faptul că, art. 201 alin. (1) lit. c) Cod penal incriminează întreruperea cursului sarcinii săvârșită în cazul în care vârsta sarcinii a depășit paisprezece săptămâni. În sensul legii penale, noțiunea de „făt” este una autonomă și reprezintă nenăscutul începând cu săptămâna cincisprezece de sarcină, având o semnificație diversă față de cea a noțiunii de „făt” în termeni științifici, care înfățișează ființa concepută, dar nenăscută începând cu săptămâna nouă de sarcină. Rezultă că, dreptul penal protejează fătul doar începând cu săptămâna cincisprezece de sarcină, lăsând descoperită perioada de dezvoltare umană cuprinsă între săptămâna nouă și săptămâna paisprezece de sarcină, ceea ce demonstrează încă o dată teoria noastră potrivit căreia protecția penală a fătului este subsidiară protecției penale a femeii însărcinate.

Referitor la calitatea de subiect pasiv a produsului de concepție (organismul uman aflat într-un stadiu anterior celui fetal), legiuitorul român îi oferă acestuia o formă de protecție legală relativ slabă spre inexistentă. Singura dispoziție penală, care ar putea fi interpretată în sens contrar este cea prevăzută de art. 201 alin. (2), care incriminează fapta de întrerupere a cursului sarcinii, săvârșită în orice condiții, fără consimțământului femeii. Teoretic, de aici ar putea reieși că, într-o astfel de situație, ființa nenăscută este protejată (direct sau indirect) indiferent de stadiul de dezvoltare intrauterină în care se află. Chiar dacă per ansamblu intenția legiuitorului a fost aceea de a proteja fătul, ca viață în devenire, având în vedere cele menționate, considerăm că, produsul de concepție uman beneficiază de protecție penală (indirectă și subsidiară) în această din urmă situație și poate avea calitatea de subiect pasiv al infracțiunii în cauză. În cazul în care intenția legiuitorului

a fost alta decât cea dedusă de noi, pentru a pune capăt controverselor din doctrină, propunem de *lege ferenda* schimbarea denumirii Capitolului IV din „Agresiuni asupra fătului” în „Agresiuni asupra produsului de concepție și a fătului”.

La nivelul laturii obiective, precizăm că, activitatea de întrerupere a cursului sarcinii, indiferent dacă este violentă sau neviolentă, se poate realiza prin orice mijloace apte de a produce acest rezultat, chiar dacă textul incriminator nu specifică acest lucru în mod expres. Prin urmare, având în vedere multitudinea mijloacelor și metodelor abortive, pentru evitarea controverselor de orice gen, propunem de *lege ferenda* introducerea în actuala reglementare a sintagmei „prin orice mijloace” pe care legiuitorul a ales să nu o mai preia din vechea legislație.

Din examinarea elementului material al infracțiunii am constat că legiuitorului nu a avut intenția de a interzice avortul în orice circumstanțe, ci a urmărit să se asigure că activitatea de întrerupere a cursului sarcinii se realizează doar în împrejurări clar stabilite, de către personal calificat în domeniu și în condiții optime de siguranță. Astfel, ne-a fost confirmat din nou faptul că protecția fătului este subsidiară protecției femeii însărcinate.

Urmarea imediată principală a infracțiunii constă în întreruperea cursului sarcinii fără a fi nevoie ca ființa nenăscută să fie distrus/ucis sau expulzat/eliminat, ci trebuie să existe o întrerupere ilegală a cursului sarcinii, o stopare din dezvoltarea intrauterină a produsului concepțiunii, care nu în toate cazurile echivalează cu decesul acestuia.

Sub aspectul laturii obiective, infracțiunea poate fi comisă cu intenție, respectiv cu praeterintenție, în funcție de varianta normativă în care s-a realizat fapta. În situațiile în care făptuitorul urmărește să producă un alt rezultat decât întreruperea cursului sarcinii, iar avortul se produce din culpă, nu avem de-a face cu o faptă tipică de „Întrerupere a cursului sarcinii”, deoarece comiterea din culpă a acesteia este exclusă. Propunem de *lege ferenda* incriminarea separată a infracțiunii de întrerupere a cursului sarcinii din culpă, astfel încât, să poată beneficia și fătul de o formă de protecție penală corespunzătoare pe tot parcursul sarcinii, indiferent de forma de vinovăție cu care agresiunile sunt comise împotriva sa.

Cauzele justificative prevăzute la art. 201 alin. (6) Cod penal înlătură caracterul penal al faptei în cazul în care medicul de specialitate obstetrică ginecologie întrerupe cursul sarcinii în scop terapeutic dacă sarcina nu depășește 24 de săptămâni sau dacă depășește 24 de săptămâni, doar în interesul femeii însărcinate sau al fătului. Referitor la cea de-a doua cauză justificativă specială, aceasta vizează „interesul mamei sau al fătului”, de unde rezultă că, în această ipoteză, întreruperea cursului sarcinii se poate efectua atât pentru a salva femeia însărcinată, cât și pentru a salva viața fătului, dar și pentru a-i salva pe ambii.

Semnalăm faptul că, la fel ca și în vechea reglementare, legiuitorul român nu s-a preocupat să fie mai explicit în ceea ce privește înțelesul sintagmei „în scop terapeutic”. Sub paravanul avortului efectuat „în scop terapeutic”, ce poate avea loc și în ipoteza unei sarcini înaintate, pot fi ascunse și deci, considerate legale practici abortive condamnabile, motivate fiind de interesul femeii însărcinate sau al fătului. Pentru aceste considerente, formulăm o propunere *lege ferenda* în vederea revizuirii acestei dispoziții penale, în sensul specificării în mod clar a situațiilor care impun efectuarea unui avort după ce vârsta sarcinii a depășit paisprezece săptămâni.

Cauza de nepedepsire specială instituită de legiuitor la art. 201 alin. (7) Cod penal în favoarea femeii însărcinate care își întrerupe singură cursul sarcinii, în orice condiții și indiferent de vârsta gestațională, pune într-adevăr capăt discuțiilor din doctrină referitor la această problemă. Suntem de părere că, în situația în care femeia însărcinată își întrerupe singură cursul sarcinii, decât înlăturarea de tot a răspunderii penale, ar fi mai potrivită atenuarea acesteia, sens în care facem și o propunere de *lege ferenda*.

Capitolul II, „Vătămarea fătului”, conține analiza structurii juridice a infracțiunii de „Vătămare a fătului” prevăzută la art. 202 din Codul penal în vigoare, în cuprinsul căreia au fost integrate și pasaje explicative extrase din jurisprudență, precum și propuneri de *lege ferenda*.

Spre deosebire de infracțiunea de „Întrerupere a cursului sarcinii”, infracțiunea în cauză nu are un precedent legislativ, fiind special reglementată pentru a umple un vid existent în legislația penală românească până la intrarea în vigoare a Codului penal actual. Rolul acestei incriminări este acela de a asigura protecția vieții în devenire în intervalul cuprins între momentul de debut al procesului nașterii și momentul de sfârșit al acestui proces.

Totodată, norma penală incriminează și faptele de violență comise asupra femeii însărcinate pe parcursul sarcinii, care nu au fost comise cu intenția de a întrerupe în mod ilegal cursul sarcinii și de altfel, nici nu au cauzat un asemenea rezultat, dar care au avut ca și consecință lezarea fătului și în final, vătămarea corporală sau chiar moartea viitorului copil.

Prin reglementare infracțiunii prevăzute de „Vătămare a fătului”, legiuitorul a apropiat legislația penală românească de standardele europene, doar că a ales un *modus operandi* original. În prezent, legea penală ocrotește viața în mod diferit în trei perioade ale existenței umane: înainte de naștere, în timpul nașterii și după naștere.

Fiind o infracțiune cu conținuturi alternative vom prezenta obiectul juridic raportat la fiecare conținut în parte. În situația vătămării fătului, în timpul nașterii, care a împiedicat instalarea vieții extrauterine - variantă normativă prevăzută de textul art. 202 alin. (1) Cod penal - valoarea socială ocrotită este viața fătului în timpul nașterii, privită însă ca o viață în devenire. În ipotezele prevăzute la art. 202 alin. (2) și alin. (3) din actualul Cod penal, când vătămarea fătului săvârșită în timpul

nașterii, respectiv în timpul sarcinii, a cauzat vătămarea corporală sau chiar moartea copilului, după naștere, obiectul juridic special este circumscris relațiilor sociale referitoare la sănătatea, integritatea fizică și viața copilului (după naștere).

Referitor la protecția conferită fătului de către legiuitorul penal prin incriminarea acestei infracțiuni, considerăm că, nu poate fi negat faptul că prin protejarea valorilor sociale aparținând copilului se vizează în mod indirect și relațiile sociale privitoare la dezvoltarea intrauterină normală a fătului în timpul sarcinii, precum și cele în legătură cu ocrotirea fătului în timpul nașterii, mai ales că urmările imediate ale faptelor prevăzute de legiuitor în textele alin. (2) și alin. (3) ale art. 202 Cod penal și anume, vătămarea corporală, respectiv moartea copilului născut viu, nu se pot produce dacă nu există o „lezare” anterioară a fătului săvârșită în timpul sarcinii sau în timpul nașterii.

În ceea ce privește obiectul material, în cazul primei variante normative prevăzute de art. 202 alin. (1) Cod penal acesta este reprezentat de corpul fătului. Chiar dacă în situația faptelor prevăzute la art. 202 alin. (2) și alin. (3) Cod penal legiuitorul protejează valorile sociale ce aparțin copilul, activitatea de vătămare a agresorului se îndreaptă în mod nemijlocit împotriva fătului atât în timpul sarcinii, cât și în timpul nașterii. În plus, stabilirea obiectului material se face la momentul activității infracționale și nu la momentul producerii rezultatului indicat în norma penală, motiv pentru care, obiectul material este reprezentat de corpul fătului sau de corpul copilului (după naștere).

În timp ce calitatea de subiect activ o poate avea atât o persoană fizică cu capacitate penală, cât și o persoană juridică, în ceea ce privește calitatea de subiect pasiv, considerăm că, o poate avea fătul [art. 202 alin. (1) Cod penal] sau copilul nou-născut - atunci când, în urma vătămărilor produse în timpul sarcinii sau în timpul nașterii, apar și consecințe privind integritatea corporală, sănătatea sau viața nou-născutului [art. 202 alin. (2) și alin. (3) Cod penal].

Prin incriminarea acestei infracțiuni, legiuitorul român a reușit să ofere fătului o protecție penală relativ slabă spre inexistentă. Unica formă de comitere a faptei care ocrotește valori sociale aparținând fătului este cea prevăzută de art. 202 alin. (1) Cod penal, însă doar pe parcursul unei perioade extrem de scurte a vieții sale intrauterine, cuprinsă între momentul declanșării contracțiilor uterine și finalizarea nașterii. Prin incriminarea celorlalte variante normative de săvârșire a faptei, legiuitorul penal are în vedere strict ocrotirea copilului (după naștere), adică a persoanei. Privitor la protecția produsului de concepție (ființa umană nenăscută aflată într-o etapă a dezvoltării umane anterioară celei fetale) din perspectiva art. 202 Cod penal, considerăm că, aceasta este una inexistentă.

În ceea ce privește latura obiectivă sau mai exact urmarea imediată a variantelor normative prevăzute de art. 202 alin. (2) și alin. (3) Cod penal, considerăm că, în lipsa unor precizări exprese

din partea legiuitorului penal, sintagma „vătămarea corporală” are același înțeles ca și cel din cuprinsul art. 194 Cod penal - o infirmitate, leziuni traumatice sau afectarea sănătății, care au necesitat, pentru vindecare, mai mult de 90 de zile de îngrijiri medicale, un prejudiciu estetic grav și permanent ori punerea în primejdie a vieții.

Observăm că, legiuitorul a omis pedepsirea acelor conduite penale care au produs consecințele prevăzute de art. 193 alin. (2) Cod penal – leziuni traumatice sau afectarea sănătății, care au necesitat, pentru vindecare mai puțin de 90 de zile de îngrijiri medicale. Astfel, am formulat o propunere de *lege ferenda* în sensul incriminării și a acelor conduite realizate în cursul nașterii, dar a căror rezultate se produc doar după naștere, care s-ar încadra în prevederile art. 193 Cod penal.

Considerăm necesar să atragem atenția asupra faptului că, varianta actuală a infracțiunii de „Vătămare a fătului” lasă neacoperite anumite fapte ce pot fi întâlnite în practică și care nu prezintă elementele constitutive nici ale unei alte infracțiuni existente în legislația penală românească, rămânând astfel nesancționate. Am arătat că legiuitorul penal nu a luat deloc în considerare posibilitatea ca activitatea vătămătoare (intenționată sau din culpă), care nu a avut ca scop întreruperea cursului sarcinii, să se realizeze asupra fătului în timpul sarcinii, iar rezultatul, constând în, moartea fătului (împiedicarea instalării vieții extrauterine) să se producă *in utero* sau în timpul nașterii, considerente pentru care facem o propunere de *lege ferenda*, în sensul introducerii în cuprinsul textului alin. (3) al art. 202 Cod penal ca rezultat alternativ, și împiedicarea instalării vieții extrauterine, produsă în urma vătămării fătului în timpul sarcinii.

Totodată, considerăm că faptele de vătămare a fătului, în timpul sarcinii, din culpă, care au avut ca urmare întreruperea cursului sarcinii sau vătămare corporală a copilului ori moartea acestuia ar beneficia de o încadrare juridică mai exactă dacă legiuitorul ar incrimina și infracțiunea de „Întrerupere a cursului sarcinii” comisă din culpă și totodată, ar insera în cuprinsul art. 201 Cod penal o nouă dispoziție care să prevadă ca rezultat tipic vătămarea corporală sau moartea copilului (după naștere), sens în care facem o propunere de *lege ferenda*.

Sub aspectul laturii subiective, opinăm că, infracțiunea poate fi comisă atât cu intenție, cât și cu praeterintenție, dar și din culpă.

În ceea ce privește regimul sancționator al infracțiunii de „Vătămare a fătului” am observat faptul că, actuala reglementare prevede pentru infracțiunea în cauză săvârșită în varianta de la art. 202 alin. (4) Cod penal raportat la alin. (1) al aceluiași articol - vătămarea fătului în timpul nașterii săvârșită de către mama aflată în stare de tulburare psihică, care a împiedicat instalarea vieții extrauterine, un minim special mai ridicat (1 an și 6 luni) decât cel pe care îl prevede în ipoteza uciderii nou-născutului de către mamă (1 an), faptă incriminată la art. 200 alin. (1) Cod penal. Constatând că există o inadvertență a regimului sancționator în materie, am propus de *lege ferenda*

revizuirea textelor de incriminare menționate anterior, în sensul corelării sancțiunilor stipulate în acest domeniu.

Și în cazul acestei infracțiuni legiuitorul a instituit o cauză de nepedepsire specială în favoarea femeii însărcinate. Astfel că, în situația în care femeia însărcinată își vatămă fătul, în cursul sarcinii, ar fi mai indicată o atenuare a răspunderii penale decât o înlăturare a acesteia de tot, sens în care facem o propunere de *lege ferenda*.

În ultima secțiune a tezei de doctorat am formulat concluziile la care am ajuns în urma cercetării, trecând în revistă și propunerile de *lege ferenda*.

Concluzionăm că, în general, legea penală tinde să acorde fătului o protecție cel mult subsidiară celei acordate femeii însărcinate, motiv pentru care, acțiunea de salvare a fătului va putea fi justificată doar în cazul în care nu intră în conflict cu drepturile femeii însărcinate. Cu toate acestea, simțim nevoia de a afirma că produsul de concepție, aflat în orice stadiu al evoluției sale, trebuie ocrotit prin mijloace legale de acțiuni intenționate ale diferiților subiecți de drept care duc la o întrerupere anormală a cursului evoluției sale sau care ajung să aibă repercusiuni grave și/sau ireparabile asupra sănătății fizice și psihice a celui ce va deveni nou-născut.

Cuvinte cheie: avort, drept penal, făt, produs de concepție, protecție